

Urgentieoproep voor uitstel van slooping van twee hoeves te Kieldrecht

Studie uitgevoerd door bouwhistorici Toon Cappuyns en Steven Van den Borne
Antwerpen, 11 januari 2009

Geplande uitvoer sloopwerken: vanaf maandag 12 januari 2009 tot einde januari 2009

Waardevolle gebouwen:

A) Een 18de eeuwse polderschuur met aanhorigheden gelegen te Oud Arenberg 73, Kieldrecht.

B) Een 19de eeuwse polderhoeve met woonhuis, schuur en aanhorigheden gelegen te Oud Arenberg 71, Kieldrecht.

Beide sites zijn weinig onderzocht. Elementen ervan zijn van erfgoedkundige en landschapshistorische waarde. Er is bovendien onvoldoende dwingende reden tot afbraak.

Overkoepelend project: Linkerscheldeoever: lokale grondenbank en natuurcompensaties havenuitbreiding.

Uitvoerder: Vlaamse Landmaatschappij (Centrale Directie: 02 543 72 00, Projectcoördinator Jan Verboven)

Situering van de slooping in het project: Landbouwpercelen en woningen werden aangekocht of geruimd voor de creatie van een natuurgebied, ter compensatie (Europese richtlijn) voor de havenuitbreiding. Voor de creatie van natuurzone werd een vergunning geleverd voor de sloop van *bedrijfsgebouwen*. Hierbij werd de erfgoedkundige en landschappelijke waarde van enkele oude hoeves, tot voor kort nog ingeschreven als agrarische bedrijven, onvoldoende onderzocht. De sloop ervan is dringend noch noodzakelijk voor het project. Integendeel: behoud van de hoeves kan een landschappelijke meerwaarde betekenen.

Urgentiebeschrijving van de waardevolle delen en hun materiële toestand (verder onderzoek is noodzakelijk)

(bron: Vlaams Instituut voor Erfgoed; sitebezoek januari 2009)

A) De open polderhoeve genaamd **Hof ter Walle** en gelegen te **Oude Arenberg 73** bestaat uit een woonhuis met schuur en aanhorigheden op een omweld erf. Woonhuis en schuur stammen uit de 18de eeuw, mogelijk met 17de eeuwse kern. Het woonhuis wordt hier niet beschreven, gezien het behoud ervan is toegezegd. De schuur en andere delen van de polderhoeve liggen wel nog onder sloop.

De grote dwarsschuur onder schilddak ligt achterop het erf, ten noorden van het woonhuis. Een dakbedekking van golfplaten en deels Vlaamse pannen is onderhouden en maakt het geheel wind- en waterdicht. Het dakgebinte is in goede staat. Het bestaat uit drie lagen verankerde trekbalken. De bovenste jukken zijn schaarvormig en bestaan uit afzonderlijke krommers (zie foto). De vorm wijst op een oorspronkelijke 'plankenschuur' waarvan een deel van de wanden vervangen is door stenen muren. De schuurvloer is deels met baksteen geplaveid. Tegen de zuidelijke wand liggen de stallen. De verdiepingen bestaan uit tasruimte. Tussen het huis en de schuur bevindt zich een apart staand schuurtje dat kan ontstaan zijn als melkhuisje.

B) De open polderhoeve gelegen te **Oude Arenberg 71** bestaat uit een woonhuis, een vrijstaand stal- en schuurgebouw en kleinere aanhorigheden. Het woonhuis stamt wellicht van het einde van de 19de eeuw en de schuur van midden 19de eeuw. Een ijzeren hek opent naar een pittoreske voortuin.

Het woonhuis is van het dubbelhuistype en te dateren einde 19de eeuw. Het bestaat uit één bouwlaag onder een zadeldak met leibekleding. De bakstenen lijstgevel bestaat uit vier symmetrische raamtravees rond een vooruitspringende middentravee met steekboogdeur. De gevel wordt bekroond door houten gekorniste kroonlijst op modillons. Elke travee is ter hoogte van de dorpels gedecoreerd met een fries van faïencetegels (zie foto). De woning heeft aan de achterkant een typische aanbouw. Wellicht bevinden er zich ook binnenin oorspronkelijke elementen.

Een gekasseide oprit voert tussen woonhuis en oorspronkelijk bijgebouw tot op de open binnenplaats en de schuur. De imposante bakstenen polderschuur (ten noorden van de woning) heeft een afgewolfd zadeldak van uitzonderlijke afmetingen. Het dakgebinte is in goede staat. Het bestaat uit drie lagen verankerde trekbalken (zie foto). De bedekking van golfplaten en mechanische pannen wordt onderhouden en houdt het geheel wind- en waterdicht. De schuurvloer is deels met baksteen geplaveid. De oostelijke korte zijde heeft een plankenbekleding. Tegen de zuidelijke wand liggen de stallen. De noordelijke helft een tasruimte (momenteel nog gebruikt voor stro), een werkplaats met oorspronkelijke inrichting en werktuigen. De hogere verdiepingen is verdere tasruimte en een zogenaamd 'knechtenkot' (slaapplaats voor de landsknechten).

Woonhuis Oude Arenberg nr. 71

Schuur te Oude Arenberg 73, 18de eeuw gebinte

Schuur te Ouden Arenberg 71, 19de eeuw gebinte

Evaluatie van de waarde

Inplanting en landschappelijke waarde

De gebouwen van beide hoeves zijn volgens een gelijkaardig en kenmerkend patroon ingeplant op het erf. Zoals alle oude agrarische gebouwen zijn ze volledig *gericht* op het natuurlijke landschap. Oriëntatie, vorm en materiaalkeuze houden rekening met klimaat, windrichting en landschappelijke kenmerken.

De erven liggen langs de weg Oude Arenberg die van Kieldrecht leidt naar het terrein dat door de nieuwe dokken ingenomen wordt. De erven liggen waarschijnlijk mee aan het ontstaan van de weg Oude Arenberg en van de percelering

De hoeves zijn niet enkel ontstaan als onderdeel van het landschap maar zijn zelf ook een bepalende factor in de vorming van het huidige landschap. De erven vormden eeuwenlang de spil van het omliggende land. De grote voorraadschuren duiden op akkerbouw.

De imposante *wolfsdaken*, oorspronkelijk met rieten bedekking, en de omwalling van polderhoeves zijn uiterst *beeldbepalend* en veelbetekenend in het polderlandschap van riet, water en dijken.

Architecturale waarde

De vernaculaire structuur met grote overkapte ruimte vormt een uniek uitgangspunt voor een herbestemming en een architecturale kwaliteit die op geen enkele andere manier verkregen kan worden. De gebinten zijn van een hoog vakmanschap. Het handwerk en het gebruik van natuurlijke materialen, is vandaag de dag op geen enkele manier meer haalbaar.

Architecturaal ensemble

Enkele hoeves van vergelijkbaar type en grootte alsook landarbeidershuisjes en andere aanverwante bebouwing zijn te vinden verder op de Oude Arenberg. Een andere reeks landarbeidershuisjes is gelegen tegen de dijk.

Ecologische waarde

De agrarische functie, de artisanale bouw en de natuurlijke materialen geven de gebouwen een ecologische kwaliteit die ideaal is voor deze bestemmingszone.

De ecologische waarde werd reeds bewezen door *uilenparen* die in de schuren spontaan nest hielden.

Historische waarde

De hoeves zijn getuigen van de periode na de 17de eeuwse herinpoldering. Dit type van hoeve met grote, vrijstaande schuren is kenmerkend voor de akkerbouw van deze streek. Een gelijkaardig type treft men ook aan in Zeeuws-Vlaanderen, de Nederlandse provincie waarmee het verleden van deze streek verbonden is. De grootte van de hoeves wijst op de welstand die bestond in de streek.

De goed bewaarde indeling van de gebouwen, de mondelinge getuigenissen en de vergelijking tussen gebouwen vormen zo goed als onontgonnen historisch materiaal.

Monumentwaarde

De hoeve op nr. 73 is het oudst bewaarde exemplaar uit deze polder. De 19de eeuwse hoeve op nr. 71 is waardevol door de monumentale schuur, de volledigheid van het ensemble en de goede staat van de gebouwen.

De hoeves vormen nog niet onmiddellijk een uniek monument op gewestelijk niveau, maar zijn wel representatief en uniek *voor de regio*. Dat er regionaal meer dan voldoende draagvlak bestaat, is in het verleden bewezen door bewoners en vzw's.

Mogelijkheden voor behoud en herbestemming

- Een *voorlopig* behoud zou nader onderzoek mogelijk maken. Het natuurcompensatiegebied waarvoor de sloop gepland is, vertoont geen dringende reden om tot de sloop over te gaan. De hoeves zijn gelegen aan de *rand* van dit gebied, dat bovendien een *tijdelijk* karakter schijnt te hebben.

- Er is geen acuut probleem inzake onderhoud van de sites. De daken worden water- en winddicht gehouden. Particulieren en vzw's werden bereid gevonden bij te dragen aan het onderhoud.

- Naar *herbestemming* toe lonken er mogelijkheden vanuit verschillende hoeken. De gebouwen kunnen een logische rol te spelen krijgen bij het beheer en de openstelling van het natuurgebied. Het Ruimtelijk Uitvoeringsplan *Waaslandhaven fase 1 en omgeving* vermeldt landschapontwikkeling, natuureducatie en recreatief medegebruik als nevenfuncties van het natuurgebied. De gemeente Beveren heeft plannen voor een recreatienetwerk in de omgeving. Ook Natuurpunt en andere vzw's vertoonden reeds interesse in de schuren. Hierbij komt dat de woning gelegen nr. 73 sowieso wordt behouden, waardoor een woonfunctie voor nr. 71

ook logischer blijft. Tot slot vonden de hoeves in het verleden spontaan nevenbestemmingen: als decor voor de televisieserie *Terug naar Oosterdonk*, als vogelbroedplaats, als onderdeel van toeristische wandelingen en publicaties en dergelijke meer.

Nieuwe informatie voor het dossier

Het voeren van verder onderzoek ligt in de lijn van de *zorgplicht* inzake erfgoed, in de geest van het *nieuwe decreet*.

Bronnen

- Bewoner Oud Arenberg 73 (voerder van het landbouwbedrijf sinds 1945)
- Jan Creve, historicus en woordvoerder actiegroep Doel 2020
- Projectdatabank Vlaamse Landmaatschappij: *Linkerscheldeoever (LSO): lokale grondenbank en natuurcompensaties havenuitbreiding*: www.vlm.be
- Milieueffectenrapport *Aanleg weidevogelgebied en plasdrasgebied Drijdijck en aanleg langgerekte zoetwaterkreek in combinatie met realisatie weidevogelgebied (Putten West) en alle daarmee onlosmakelijk verbonden ingrepen*: www.mervlaanderen.be
- Ruimtelijk Uitvoeringsplan *Waaslandhaven fase 1 en omgeving*
- Inventaris Onroerend Erfgoed Vlaanderen: www.vioe.be
- C.V. Trefois, *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur*, Sint Niklaas 1980 (heruitgave).
- www.restauratieambacht.be

Referenties

Prof Dr. Dries Tys, **specialist landschapsarcheologie en docent aan de Vrije Universiteit Brussel** verklaart dat *de boerderijen integraal en holistisch deel uitmaken van een organisch erfgoedlandschap*. Hij is pas onlangs op de hoogte gesteld van het dossier en acht verder onderzoek naar de sites noodzakelijk.

Prof. Dr. Tim Soens, **docent aan de Universiteit Antwerpen en gespecialiseerd in de geschiedenis van landschap en landbouw in de Vlaamse kust-en Scheldepolders**, verklaart dat het aantal intacte boerderijsites die nog getuigen van de grootschalige commerciële polderlandbouw tussen de 17e en vroege 20ste eeuw in het Vlaamse deel van de polderstreek erg beperkt is. Eveneens pas onlangs op de hoogte gesteld van dit dossier, acht hij verder onderzoek naar de bouwhistorische, landschapshistorische en archeologische waarde van deze sites voorafgaand aan sloop of materiële versterking absoluut noodzakelijk.

Ir.-Arch. Drs. Christophe Van Gerrewey, **Vakgroep Architectuur & Stedenbouw Universiteit Gent**: *Het plan tot sloop van deze gebouwen is een onberedeneerd gevolg van een al te strikt doorgevoerde regel. Een natuurlandschap bestaat slechts bij gratie van de gebouwen waaruit en waartegen het zichtbaar is. Ook de eventuele organisatie van dit gebied als natuurreservaat, kan niet zonder architectuur - en niets leent zich daartoe, in een dergelijke context, beter dan een moderne verbouwing van bestaande historische architectuur.*

Prof. Dr. Thomas Coomans, **docent architectuurgeschiedenis en monumentenzorg aan de Vrije Universiteit Brussel** ziet in de mobilisatie rond deze boerderijen *een interessant geval van erfgoedwording, zeker voldoende om de sloop te stoppen en het dossier rustig en wetenschappelijk te evalueren.*

Het **Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis**, K.U.Leuven betreurt *dat beide gebouwen blijkbaar snel snel worden afgebroken, zonder de nodige tijd te reserveren voor het grondig bestuderen , opmeten en in kaart brengen van beide sites... Misschien is het aangewezen om in de nabije toekomst met een aantal partners rond de tafel te gaan zitten om te bekijken hoe we het waardevolle onroerende agrarisch erfgoed in de (Doelse) polders kunnen bestuderen en in kaart brengen, zeker wanneer dit met afbraak wordt bedreigd. CAG/ICAG wil hier zeker mee over nadenken.*

Personen verbonden aan de **Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen Vlaanderen** worden op dit moment gemobiliseerd en hebben reeds hun interesse en bekommernis om de zaak uitgedrukt.